

УДК 81'23

DOI: 10.36979/1694-500X-2022-22-6-106-111

ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ЭКСПЕРИМЕНТ КАК СРЕДСТВО ОПРЕДЕЛЕНИЯ СМЫСЛОВОГО НАПОЛНЕНИЯ КОНЦЕПТА «ПРОСТРАНСТВО»

Н.З. Хабибуллаева

Аннотация. Представлены результаты психолингвистического эксперимента как средства определения смыслового наполнения концепта «пространство». Выявлены и описаны универсальная и национально-культурная специфика ассоциации слов *space* и *мейкиндик* как фрагментов языковой картины мира носителей английского и кыргызского языков, в соответствии с чем были определены наиболее часто встречающиеся реакции на слова *space* и *мейкиндик*; отмечены факты совпадения реакций носителей разных – английского и кыргызского – языковых сознаний; выявлены и описаны часто встречающиеся реакции, составляющие ядро концептов *space* и *мейкиндик*; проанализировано наличие последовательно поступающих ассоциаций в ответах респондентов. Анализ данных, полученных в свободном ассоциативном эксперименте, позволяет сделать следующие выводы: значительная часть ассоциаций у англо- и кыргызскоязычных информантов совпадает, что еще раз указывает на общность концептуализации окружающего мира; специфика концептуализации пространства проявляется на культурологическом уровне и демонстрирует важность учета экспериментального характера восприятия и познания объективной реальности.

Ключевые слова: психолингвистический эксперимент; концепт «пространство»; ассоциации; общность и специфика концептуализации окружающего мира.

«МЕЙКИНДИК» ТҮШҮНҮГҮНҮН МААНИСИН АНЫКТООЧУ КАРАЖАТ КАТАРЫ ПСИХОЛИНГВИСТИКАЛЫК ЭКСПЕРИМЕНТ ЖҮРГҮЗҮҮ

Н.З. Хабибуллаева

Аннотация. Макалада «мейкиндик» түшүнүгүнүн семантикалык мазмунун аныктоочу каражат катары психолингвистикалык эксперименттин натыйжалары берилген. Англис жана кыргыз тилдеринде сүйлөгөндөрдүн дүйнөсүнүн тилдик картинасынын фрагменттери катары *space* жана *мейкиндик* сөздөрүнүн бирикмесинин универсалдуу жана улуттук-маданий өзгөчөлүктөрү аныкталып, сыпатталып, ага ылайык *space* жана *мейкиндик* сөздөрүнө эң кеңири таралган реакциялар аныкталды; ар түрдүү – англис жана кыргыз тилдик аң-сезимдеги алып жүрүүчүлөрдүн реакцияларынын дал келүү фактылары белгиленди; *space* жана *мейкиндик* түшүнүктөрүнүн өзөгүн түзгөн көп жолуккан реакциялар аныкталып, сүрөттөлгөн; респонденттердин жоопторунда катары менен келген бирикмелердин болушу талданган. Эркин бирикме экспериментинде алынган маалыматтарды талдоо төмөнкүдөй жыйынтык чыгарууга мүмкүндүк берет: англис жана кыргыз тилдүү маалымат берүүчүлөр арасындагы ассоциациялардын олуттуу бөлүгү дал келет, бул дагы бир жолу курчап турган дүйнөнүн концептуализациясынын жалпылыгын көрсөтөт; мейкиндикти концептуалдаштыруунун өзгөчөлүгү маданий деңгээлде көрүнүп турат жана объективдүү чындыкты кабыл алуунун жана таануунун эксперименталдык мүнөзүн эске алуунун маанилүүлүгүн көрсөтөт.

Түйүндүү сөздөр: психолингвистикалык эксперимент; «мейкиндик» түшүнүгү; ассоциациялар; курчап турган дүйнөнү концептуалдаштыруунун жалпылыгы жана өзгөчөлүгү.

PSYCHOLINGUISTIC EXPERIMENT AS A MEANS OF DETERMINING THE MEANING FILLING OF THE “SPACE” CONCEPT

N.Z. Khabibullaeva

Abstract. The article is to present the results of a psycholinguistic experiment as a means of determining the semantic content of the concept of “space”. The universal and national-cultural features of the association of the words “space”

and “meikindik” as a fragment of the linguistic picture of the world of the speakers of the English and Kyrgyz languages were identified and described, in accordance with which the most frequent reactions to the words “space” and “meikindik” were determined; facts of coincidence of reactions of speakers of different – English and Kyrgyz – language consciousnesses were noted; the frequency responses that form the core of the concepts “space” and “meikindik” were identified and described; - the presence of sequentially arriving associations in the respondents’ answers was analyzed. An analysis of the data obtained in the free associative experiment allows us to draw the following conclusions: a significant part of the associations of the English- and Kyrgyz-speaking informants coincides, which once again indicates the commonality of the conceptualization of the surrounding world; the specificity of the conceptualization of space manifests itself at the cultural level and demonstrates the importance of taking into account the experiential nature of perception and cognition of objective reality.

Keywords: psycholinguistic experiment; the concept of «pace»; associations; general and specific features of the conceptualization of the surrounding world.

Концептин маанилеринин мазмуну ушул лингвимаданиятта иштелип чыккан аксиологиялык түшүнүктөргө жана алардын жеке аң-сезиминдеги өзгөрүүдөн көз каранды. Акыркы көп учурда психолингвистикалык эксперименттердин ыкмалары менен аныкталат – эркин ассоциативдик, багытталган ассоциативдик ж. б., алар изилденип жаткан концептке заманбап реакцияларды жасоого мүмкүндүк берет.

Концепти изилдөөгө психолингвистикалык мамиле ассоциация түшүнүктөрүнө жана сөздүн ассоциативдик маанисине негизделген. Ассоциативдик мамиле түшүнүгү сөздүн спецификалык ички түзүлүшүн, адамдын сүйлөө жана ой жүгүртүү жолу менен өнүгүп келе жаткан сөздөрдүн ортосундагы байланыштын терең моделин издөөнүн жүрүшүндө калыпка салынды, анын көп тараптуу тажрыйбасынын когнитивдик уюшулушунун негизин түзөт жана сөздүн ассоциативдик байланыштарын талдоо аркылуу ачыкка чыгарууга болот.

Ассоциативдик эксперименттер – сөздүн психологиялык, категориялык жана предметтик маанисин изилдөө үчүн, ошондой эле тилдер жана маданияттар аралык изилдөө процессинде психолингвистикада көптөн бери колдонулуп келген жана бир кыйла кеңири жайылган изилдөө ыкмаларынын бирине кирет.

Ассоциативдик эксперименттин ушундай популярдуулугу бир нече себептер менен түшүндүрүлөт. Биринчиден, лабораториялык шарттарды жана атайын жабдууларды талап кылбаган, ошондой эле көп сандагы предметтерди тартуу мүмкүнчүлүгүн талап кылган жөнөкөй ыкманы белгилей кетсек болот. Психолингвистикалык изилдөө жүргүзүү үчүн массалык мүнөзгө ээ болуу маанилүү, анткени жетиштүү сандагы информаторлор менен, ассоциативдик

эксперименттин жүрүшүндө алынган реакциялар, эне тил өкүлдөрүнүн аң-сезиминде объективдүү түрдө пайда болгон семантикалык жана ошондой эле формалдык байланыштардын кеңири сүрөтүн көрсөтөт. Дагы бир орчундуу себеп – сөз менен иштөөнүн өзгөчөлүгү (стимул-сөзүнүн обочолонушу же бөлүнүп турушу), ал сүйлөө контекстиндеги сыналучулардын реакцияларына таасирин жокко чыгарат жана эксперимент кылуучуга жетиштүү объективдүү маалыматтарды алууга мүмкүндүк берет, кайсы стимулдун белгилери аны аныктоодо эң актуалдуу жана тийиштүү байланыштарды лексикондо активдештирүүгө түрткү берет.

Илимий адабиятта мындай деп белгиленет: “Эгерде биз сөздүк бирдиктердин “маданий” спецификасын ачып, түздөн-түз семантикалык байланышты жалпылоо үчүн релеванттуу эмес, анын семантикалык “обертону” ошол сөзгө ээ болгон, ачып берүүгө мүмкүнчүлүк берген объективдүү ыкманы аныктоого керек болсо, албетте, мындай ыкма ассоциативдик эксперимент жана бул эң жакын булак ассоциативдик ченемдердин сөздүгү болуп саналат” [1].

Алгач, чет өлкөлүк психологдор кабыл алуу, жаттоо, жалпылоо жана синтез процесстерин изилдөө максатында, мисалы, К. Джунг, С. Осгуд жана башкалардын изилдөөлөрүндө ассоциативдик эксперименттер жүргүзүлгөн. Советтик окумуштуулар ассоциативдик эксперименттерди тилдик аң-сезимге жетүү каражаты катары пайдалана башташты, алар сөздөрдүн семантикалык түзүлүшүн изилдөөдө колдонушкан [2; 3; 4].

Ассоциация – бул аң-сезимдер образдарынын баамсыз (аң-сезимсиз) катмарларынын тышкы белгилери, алар “орточо-average” тил өкүлүнүн вербалдык эс тутумун жана тилдик аң-сезимин моделдештирүүгө жөндөмдүү. Алар белгилүү бир тилде сүйлөгөндөрдүн массалык

аң-сезиминин кубулушун чагылдырат жана ар кандай лингвомаданий жамааттардын тил өкүлдөрүнүн аң-сезиминин образдарынын улуттук-маданий өзгөчөлүктөрүн ишенимдүү ачып бере алышат.

З.Д. Попова, И.А. Стернин белгилешкендей, тилдик аң-сезимди изилдөө тил бирдиктерин жана тилдик түзүлүштөрдү изилдөө процессинде алардын психологиялык реалдуу мазмуну ачылып берилет – бул кайсы бир “психологиялык жактан ишенимдүү” семантикалык компоненттердин жыйындысы бар, тигил же башка маани этностун аң-сезиминде, анын лингвистикалык эсинде сакталат, сөздүн семантикасын түзгөн айрым семантикалык компоненттер ачыктыгы жана актуалдуулугу жагынан кандай мамиледе, адамдын лингвистикалык эс тутумундагы сөздөрдүн жана түзүмдөрдүн чыныгы семантикалык байланышы кандай экендигин божомолдонот [5].

Эксперименталдык ыкмалардын топтомун колдонуу эксперименттик изилдөөнү уюштурууда бир жагынан объекти көп тараптуу изилдөө, экинчи жагынан алынган натыйжалардын ишенимдүүлүгүнүн жогорку деңгээлин эске алуу менен аныкталат. Ассоциативдик эксперимент аң-сезимдүү жана аң-сезимсиз ой жүгүртүү процесстерине жетүүнүн негизги ыкмасы катары азыркы психоллингвистикада зарыл жана тил илиминде барган сайын кеңири колдонулуп келе жатат. Эркин ассоциативдик эксперимент дагы деле сөздүн семантикасын изилдөөнүн негизги ыкмаларынын бири болуп саналат, бул сөздүн маанисинин ассоциативдик табиятын таануунун пайдасына аргументтердин көбөйүшү менен түшүндүрүлөт.

Эркин ассоциациялар жөнүндө нормативдик маалыматтар өздөрүнүн сүйлөө жүрүм-турумунун көптөгөн аспектилерин изилдөөнүн эң маанилүү каражаты катары аныкталды. Ошол эле учурда ассоциативдик эксперименттердин материалдарын талдоо гана максат эмес, сыналучулардын ассоциативдик адаттарын эске алууну талап кылган кенен чөйрөдөгү көйгөйлөр үчүн, маалымат берүүчүлөрдүн кептик жүрүм-турумуна таасир этүүчү алдыңкы факторлордун бири катары керек болуп эсептелет. Биз эксперименталдык жол менен “мейкиндик” (*space* жана

мейкиндик) концептинин эң типтүү бирикмелерин (ассоциация) ачып берүүнү чечтик.

Эксперименттин ишенимдүүлүгү жана натыйжалуулугу анкетаны методикалык жактан туура даярдоодон да көз каранды экендигин, ал тапшырмаларды так жана кыска жазууда, суроолорду түзүүдө, стимул-сөздөрүн тандоодо түрдүүчө окуулууга жол бербөөнү белгилеп кетбиз, ж. б. анкета түшүнүктүү, тил жеткиликтүү жана тапшырмалардын аталышы олчойгон илимий терминдер менен татаалдашып кетпөөсү тийиш. Мындан тышкары, анкета респондентти (жооп берүүчүнү) кызыктырып, анын көңүлүн бурушу абзел. Бул үчүн сиз ар кандай сүрөттөрдү жана түстүү дизайн колдонсоңуз болот. Анкета канчалык жөнөкөй жана түшүнүктүү болсо, ошончолук ишенимдүү натыйжага жетишүү мүмкүнчүлүгү жаралат. Зарыл шарттардын бири: эксперимент учурунда респондент өзүнүн маанилүү орунда экендигин сезүүсү керек, тапшырманы аткаруудан мурун киришүүнүн болушу, анын идеясы да маанилүү. Экспериментке катышкан адам бул изилдөөнүн маанилүүлүгүн жана зарылдыгын түшүнүшү керек.

Биздин изилдөөбүздүн жүрүшүндө эксперимент эки этапта жүргүзүлдү. Биринчи этапта классикалык ассоциативдик эксперимент колдонулуп, ушунун негизинде лингвомаданияттардагы “мейкиндик” концептинин ассоциативдик талаасын аныктоого аракет кылдык.

Эксперимент жогорку билимдүү ар кандай программалардын алкагында Кыргызстанда жашап жана иштеп жаткан америкалыктардын арасында жүргүзүлдү. Экспериментке 50 адам катышты. Экспериментке ошондой эле жогорку билимдүү жергиликтүү калк тартылган, анда кыргыздардын аң-сезиминдеги мейкиндик лексемасынын чыныгы мазмуну ачылган. Ошондой эле М.М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин ар түрдүү курстарынын студенттери эксперименттин катышуучуларынын катарына киришти. Ассоциативдик эксперименттин натыйжасында америкалыктардын жана кыргыздардын тилдик аң-сезими талдоого алынып, “space” жана “мейкиндик” сөздөрүнүн психоллингвистикалык мааниси аныкталды. Катышуучуларга суроолор берилди: «Мейкиндик»

ким/эмне менен байланыштуу? «Мейкиндик» сөзү кандай образды (же образдарды) жаратат?

Экинчи этапта субъективдүү аныктаманы конкреттештирүү, ушул концепти түшүнүүнү жана кабылдоону аныктоо үчүн рецептивдик эксперимент колдонулду. Катмышуучуларга төмөнкү суроолорду камтыган анкета сунушталды:

- *мейкиндикти аныктоо;*
- *мейкиндиктин оң жана терс өзгөчөлүктөрүн тастыктоо жана анын 7 өзгөчөлүгүн белгилөө.*

Эксперименттин жалпы максаты – *space* жана *мейкиндик* стимул-сөздүн кабылдоонун универсалдуу жана улуттук-маданий спецификасын ачып жана сүрөттөп берүү, ар кандай тилдерде сүйлөгөндөрдүн тилдик дүйнө сүрөтүнүн фрагменттери катары эксперименттин милдеттери камтылган:

- *space* жана *мейкиндик* сөзүнө карата эң көп кездешүүчү таасирлерди (реакцияларды) аныктоо;
- *ар кандай маданияттардын – англис жана кыргыз тил өкүлдөрүнүн ушул түшүнүккө болгон реакциясына карата окшоштуктарды жана айырмачылыктарды тастыктоо;*
- *space* жана *мейкиндик* концепттеринин ядросун түзүүчү жыштык реакциясын аныктоо жана сүрөттөп берүү.

Эксперименттин жыйынтыгында сыналуучулардын эки тобу 200 форманы жана 526 реакцияны алышты. Анын ичинен 100 форма кыргыз тилинде сүйлөгөндөр менен алгачкы изилдөө учурунда, 100 форма англис тилинде сүйлөгөндөр менен колдонулган. Алдын ала иштетүүнүн натыйжасында кыргыз тилинде сүйлөгөндөр тарабынан берилген 118 (алардын ичинен 75и жекече болгон) жана англис тилинде сүйлөгөндөр тарабынан берилген 129 ассоциация сөздөр (анын ичинен 83ү жалгыз болгон) алынган.

Эксперименттин жүрүшүндө төмөнкү тыянактар алынды.

Эксперименттин натыйжасында сыналуучу эки топтон 200 бланк берилди жана 526 реакцияга ээ болушту. Алардын ичинен 100 бланк кыргыз тилинде сүйлөгөндөр менен эксперименталдык изилдөө жүргүзүлдү, 100 форма англис тил өкүлдөрү болду. Алдын ала иштеп чыгуунун

натыйжасында кыргыз тилинде сүйлөгөндөргө берилген 118 сөз-бирикмелери (алардын 75и) жана 129 сөз-бирикмелери (алардын 83ү) англис тилинде сүйлөөчүлөрдөн алынды.

“Мейкиндик” концепти менен байланышкан кыргыз тилинде сүйлөгөндөрдүн эң популярдуу ассоциациялары (бирикмелери): *аалам, дүйнө, жер, чөйрө, айлана, асман, тоо, жылдыз, чөлкөм, аймак, талаа, боштук, эркиндик, чоңдук*. Америкалыктардан алынган ассоциациялар: *cosmos, stars, world, earth, planet, sky, free/freedom, big, empty/emptiness, vast, ships (starships)*. Берилген маалыматтар мейкиндиктин космос менен 5,93 % кыргыздарда, 3,1 % америкалыктарда, асман менен кыргыздар 2,54 % жана 2,32 % америкалыктар, боштук менен кыргыздар 5,1 % жана 3,9 % америкалыктар, эркиндик менен 2,54 % кыргыздар жана 5,42 % америкалыктарда ушундайча байланышкан. Жалпысынан, кыргыз тилиндеги бирикмелердин 64,4 % англис тилинде сүйлөгөндөрдүн бирикмелеринде 53,5 % түзгөн.

Эркин ассоциативдик экспериментте алынган маалыматтарды талдоо төмөнкүдөй божомолдорду жасоого мүмкүндүк берет: англис жана кыргыз тилдүү маалымат берүүчүлөрдүн бирикмелеринин олуттуу бөлүгү дал келүүдө, бул курчап турган дүйнөнүн жалпы концептуалдаштырылгандыгын көрсөтүп турат; айырмаланган өзгөчөлүктөр культурологиялык деңгээлде бөлүнүп көрүнөт. Эксперимент учурунда биз төмөнкү натыйжаларга ээ болдук:

Биринчиден, кыргыз жана англис тилдериндеги лингвокультураларда “мейкиндик” концептинде *космос* менен байланышкан ассоциациялар басымдуулук кылат, кыязы, бир жагынан, айлана-чөйрөнүн концептуализациясынын жалпылыгы, экинчи жагынан маданий өзгөчөлүктөр менен байланыштуу. Ушуга байланыштуу кыргыз тил өкүлдөрүнүн концептуалдык чөйрөсүндө “мейкиндик” жана “космос” концепттери бири-бири менен тыгызыраак байланыштуу, анткени Кыргызстан ушундай географиялык өзгөчөлүктөрүнүн аркасында тоо сыяктуу улуулугу жана бийиктиги эркиндикти символдоштурат жана жылдыздарга, асманга, космоско карай умтулуусун чагылдырат ж. б. Элдин дүйнө тааным, алардын менталитети тил

аркылуу, анын лексикалык жана грамматикалык өзгөчөлүктөрү аркылуу ачылат. Кыргызстан тоолуу өлкө болгондуктан, албетте, лексикасы жана ассоциациясы концепт менен байланышкан, түздүккө караганда, көбүнчө көчмөндөрдүн тоолуу-бийиктик мүнөзүн чагылдырат. Космос концепти менен байланышкан мейкиндиктен кийинки экинчи ассоциация (бирикме) бул – суу. Мындан сырткары, Кыргызстан тоолуу өлкө болгондуктан, биздин өлкө тоо дарыяларынын, көлдөрүнүн жана таза булактардын өлкөсү. Американын лингвомаданиятында «мейкиндик» жана «космос» концепттери дагы бири-бири менен өз ара байланыштуу. Белгилүү болгондой, Америка Кошмо Штаттары континенттен обочо жайгашкан. Ал континенттен алыс көтөрүңкү дөңсөөдө, рельефтүү (томпогой) болуп, ал Американын ички космос мейкиндигин карай умтулуп турат. Мындан тышкары, Америка Кошмо Штаттары океан, суу менен курчала жайгашкан жана АКШнын территориясында көптөгөн дарыялар, көлдөр, шаркыратмалар бар болгондуктан, экинчи космостук ассоциациядан кийин «космос» концепти менен американын лингвомаданиятында суу эсептелет.

Экинчиден, “мейкиндик” концептинин мазмунундагы маданий айырмачылыктар жөнүндө окшош тыянактарды жана “эркиндикке” болгон жооп таасирлердин санын стимул-сөзүнө карата салыштырууну жасоого болот: америкалыктар эркиндикке урмат-сый менен мамиле кылгандыгы менен атагы чыккан, андагы ар кандай зыян келтирүүлөргө терс реакциясы менен жооп берүүлөрү белгилүү. Өз эркиндигин жогору баалаган, обочолонгон, жалгызданган, өздөрүн инсан катары көргөзгөн, индивидуалисттер деп мүнөздөгөн америкалыктардан айырмаланып, кыргыздар, байыртан көчмөн элдерге коллективизм, ачыктык, жардам берүүгө даяр жана кыргыздар үчүн эркиндик – бул жалгыздануу эмес, тескерисинче, биригүү мүнөздүү. Өз коомчулугун бириктирүү, учурдагы көйгөйлөрдү биргелешип чечүү – мына ушул кыргыздар үчүн эркиндиктин мааниси болуп саналат. Бирок бүгүнкү чындык бир аз башкача экендигин белгилей кетүү керек. Дүйнөлүк ааламдашууга байланыштуу, Кыргызстан эгемендикке ээ болгондон кийин, темир көшөгөнүн

ачылышы, жаштар чет өлкөлөрдө, айрыкча АКШда билим ала баштагандан бери жаштар арасындагы эркиндик түшүнүгү европалыктар менен америкалыктардын “эркиндик” концептине окшоп кетүүдө. Кыргызстандын жаштары да жамааттык мамиледен обочолонууга өтүшкөндүгү белгилүү боло баштады. Коллективизм алар үчүн жат көрүнүштөй туюлат.

Үчүнчүдөн, каралып жаткан лингвомаданияттардагы мейкиндик жеке мейкиндик менен байланыштуу. Кыргыздар үчүн жеке мейкиндик жакын аралыкты сүрөттөгөн лексемалар менен жеткирилиши мүмкүн, америкалыктардан айырмаланып, алар үчүн бул аралык жетишээрлик чоң, мисалга бир метрге жакын аралык. Сүйлөшүүдө, кыргыздар маектешүү учурунда бири бирине өтө жакын турушат, ал эми америкалыктар бул аралыкты сакташып, өзүлөрүнүн жеке мейкиндигине бирөөнүн басып кирүүсүнөн сактанышат, өздөрүнүн жеке мейкиндигин абдан баркташат. Англис тилинде жеке мейкиндикти *privacy* (купуюлуулук) деген сөз менен түшүндүрсө болот, анткени бул концептин маданияттардагы айырмачылыгына байланыштуу кыргыз тилинен так эквивалентин табуу кыйынга турат. Дагы бир жолу, *privacy* (купуюлуулук) концепти коомдун индивидуалисттик философиясына байланышкан. Кыргыздар жеке мейкиндиктин чек араларын коргоого анча кызыкдар эмес. Жеке мейкиндикке бирөөлөрдүн кириши этикалык нормаларды бузгандыкка жатпайт деп эсептешет. Бул кылымдар бою келе жаткан жамааттык мүнөздөгү кыргыз элинин коллективизмине байланыштуу. Маданияттар аралык коммуникацияда мындай учурларды так билбөө көп учурларда ыңгайсыз абалга алып келиши мүмкүн.

Ошентип, “мейкиндик” концептинин семантикалык мазмунун англис жана кыргыз тилдеринин материалында психолингвистикалык эксперимент жүргүзүү аркылуу аныктоо, *space* жана *мейкиндик* стимул-сөзүн кабылдоонун универсалдуу жана улуттук-маданий спецификасын аныктоого жана сүрөттөөгө мүмкүндүк берди, ар түрдүү тилдердин өкүлдөрүнүн тилдик дүйнө сүрөтүнүн бир бөлүгү. *space* жана *мейкиндик* сөзүнө эң көп реакциялар болгондугу аныкталды; ар кандай маданияттагы элдердин

(негизинен англис жана кыргыз) бул концептке абдан көп реакция болгондугуна байланыштуу окшоштуктар жана айырмачылыктар так аныкталды; *sрасе* жана *мейкиндик* концепттеринин ядросун түзгөн **жыш** реакциялары аныкталып, сүрөттөлдү.

Поступила: 27.04.22; рецензирована: 12.05.22;
принята: 17.05.22.

Адабияттар

1. *Сикевич З.В.* Социологический эксперимент / З.В. Сикевич. СПб.: Изд. Санкт-Петербургского ун-та, 2000. С. 14.
2. *Долинский В.А.* Моделирование вербальных ассоциативных полей в квантитативной

лингвистике: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: спец.: 10.02.19 / В.А. Долинский. М.: Моск. гос. лингвист. ун-т, 2012. 60 с.

3. *Гольдин В.Е.* К типологии динамики ассоциативных полей / В.Е. Гольдин, А.П. Сдобнова // Язык и общество в синхронии и диахронии. Саратов, 2005. С. 55–60.
4. *Горошко Е.И.* Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / Е.И. Горошко. Харьков; М.: Изд. группа «РА-Каравелла», 2001. 320 с.
5. *Попова З.Д.* Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А. Стернин. Воронеж: Истоки, 2001. С. 43.